

КАК ДА РАЗБИРАМЕ УЧЕНИЦИТЕ СЪС СИНДРОМ НА АСПЕРГЕР: НАПЪТСТВИЯ ЗА УЧИТЕЛИ

Карен Уйлямс

Мичигански университет
Медицински център
Детско-юношеска психиатрична болница

[*Специална педагогика*, бр. 2, 2000 (3-15)]

Резюме: Децата, на които е поставена диагноза "синдром на Аспергер" представляват особено предизвикателство за учителската колегия. Настоящата статия запознава учителите с описанията на седем определящи характеристики на синдрома на Аспергер, допълнени с предложения и стратегии, адресиращи тези симптоми в клас. Предлагат се поведенчески и академични интервенции, основани на практическия опит на авторката с деца със синдром на Аспергер.

UNDERSTANDING THE STUDENT WITH ASPEGER SYNDROM: GUIDELNES FO TEACHERS

Karen Williams
University of Michigan
Medical Center
Child and Adolescent Psychiatric Hospital

[Karen Williams, "Understanding the Student with Asperger Syndrome: Guidelines for Teachers", *FOCUS ON AUTISTIC BEHAVIOR*, 1995, Vol. 10, No. 2.]

Abstract: Children diagnosed with Asperger syndrome present a special challenge in the educational milieu. This article provides teachers with descriptions of seven defining characteristics of Asperger syndrome, in addition to suggestions and strategies for addressing these symptoms in the classroom. Behavioral and academic interventions based on the author's teaching experiences with children with Asperger syndrome are offered.

Децата, на които е поставена диагноза "синдром на Аспергер"* , представляват особено голямо предизвикателство сред учителската колегия. Най-често техните съученици ги считат за особено странни и ексцентрични личности. Неумелото им поведение в обществото често ги поставят в ролята на "жертвено агне" или "черна овца". Към техните нестандартни прояви се добавят несръчност и натрапчив интерес към определени неясни за околните неща. Децата със синдром на Аспергер не могат да разберат същността на човешките взаимоотношения и общоприетите правила на обществото, наивни са и учебно не им достига здрав разум. Тяхната непреклонност и липсата на възможност да възприемат промените прави тези деца особено уязвими и склонни към стрес. В същото време те (повечето от тях момчета) имат средно или над средното ниво на интелигентност и силна механична памет. Те педантично и последователно следват собствените си интереси, което по-късно в живота може да доведе до големи постижения.

Синдромът на Аспергер се намира в горния край на аутистичния континиум. Като сравнява аутистите от това множество, Ван Кревелен (цитиран в Wing, 1991) е забелязал, че децата с по-големи аутистични затруднения "живеят в своя собствен свят", докато тези с по-малки затруднения "живеят в нашия свят, но по свой начин" (стр. 99).

Разбира се, не всички деца със синдром на Аспергер са еднакви. Тъй като всяко такова дете има своя собствена индивидуалност, “типичните” симптоми на синдрома на Аспергер се проявяват по начин, специфичен за всяко отделно дете. Като резултат, няма точна рецепта за подход в клас, който да бъде приложим към всеки подрастващ със синдром на Аспергер, точно така, както никой метод на обучение не може да посрещне всички нужди на децата без синдром на Аспергер.

Тук са описани 7 определени характеристики на синдрома на Аспергер, следвани от препоръки за стратегии при работата в клас, които се отнасят за всеки от тези симптоми. (Интервенциите при работа в клас са илюстрирани с примери от моя собствен опит в University of Michigan Medical Center Child and Adolescent Psychiatric Hospital School.). Тези програми трябва да се прилагат само в широк смисъл и трябва да се нагодят към специфичните нужди на всеки отделен ученик със синдром на Аспергер.

Настояване за неизменност.

Децата със синдром на Аспелгер се объркват много лесно при промени в обстановката, те са силно чувствителни към външни натоварвания, често са погълнати от ритуални занимания. Често те са неспокойни и тревожни, когато не знаят какво да очакват; стресът, преумората и претоварването на сетивата им лесно ги изважда от равновесие.

Програмни препоръки.

- Осигурете предвидима и безопасна околна среда.
- Сведете до минимум разместванията.
- Предложете постоянен дневен режим: детето със синдром на Аспергер трябва да разбира плана за всеки ден и да знае какво да очаква, за да може да се съсредоточи върху текущите задания.
- Избягвайте изненадите. Подгответе детето предварително за по-специалните дейности, за редуващи се разписания изи завсяка друга промяна в дневния режим, независимо колко малки са те.
- Облекчете страха от неизвестното, като запознаете предварително и достатъчно рано детето с новите дейности, учители, клас, училище, лагер и др. под., за да педотвратите прекаленото безпокойство. (Например, ако детето трябва да се запознае с нов учител, преди същинското запознанство идете предварително в училище и разберете какъв е неговият режим. Би могло домашните задания от старото училище да се правят в новото през първите няколко дни, за да може детето да свикне с дневния режим в новата обстановка. Приеманият учител би могъл да се запознае със специфичния кръг от интереси на детето и през първите няколко дни да му дава съответни книги или да го занимава с достъпни за него дейности.

Разстройство в социалното общуване.

Децата със синдром на Аспергер нямат възможност да разберат сложните правила на социалното общуване; те говорят НА хората, вместо да говорят С тях.; не разбират шеги, ирония и метафори; използват монотонен или прекалено силен тон на гласа си; използват неподходящ език от мимики и жестове; често санесъобразителни и им липсва чувство за такт; интерпретират погрешно намеците; не могат да определят правилно социалната

дистанция; липсва им умение да започнат и да поддържат разговор; имат добре развита реч, но лоша комуникация с околните; понякога ги наричат “малкият професор” заради падачичиния им говор, приличащ на този на възрастните; лесно ги надхитряват (не схващат, че понякога другите ги лъжат или баламосват); обикновено имат желание да бъдат част от обществото.

Програмни препоръки.

- Предпазвайте детето от поставянето им в ролята на мишена или обект на закачки.
- В групите на по-големите деца се опитайте да обясните на заобикалящите детето със синдром на Аспергер, че то е много троваво в социалното общуване и че тези негови проблеми са истинска инвалидност. Поощрявайте съучениците, когато се отнасят с него със съчувствие. Така у другите деца може да се предизвика съучастие и толерантност и да се избегне това дете да се превърне в “черна овца”.
- Изтъквайте силните страни в академичните умения на детето със синдром на Аспергер, като създавате подходящи за обучение ситуации, при които неговите умения да четат добре, богатият му речник, силна памет и др. ще се разглеждат от околните като предимство и токо детето да бъде прието от тях.
- Много деца със синдром на Аспергер искат да имат приятели, но просто не знаят как да общуват. Затова те трябва да бъдат научени как да реагират на различните социални знаци и да им бъдат дадени готови отговори, които да научат наизуст и да използват в различни ситуации в обществото. Научете детето какво да казва и кога да го казва. Моделирайте двустранно общуване и го карайте да играе различни роли. Преценките на тези деца как да се държат в обществото могат да се подобрят само след като бъдат научени да спазват правилата, които останалите деца извеждат сами по интуиция. Един възрастен аутистик със синдром на Аспергер отбелязва, че се е научил “да имитира като маймуна човешко поведение”. Преподавател в колеж със синдром на Аспергер казва, че нейното непрекъснато търсене да разбере човешките отношения я карало да се чувства като “антрополог от Марс” (Sacks, 1993, стр.112).
- Въпреки че им липсва собствено разбиране на чувствата на другите, децата със синдром на Аспергер могат да се научат правилно да отговарят. Когато те неволно са били оскърбителни, нетактични или безчувствени, веднага трябва да им се обясни защо репликите им са били неподходящи и да им се покаже кои реплики биха били правилни за тази ситуация. Лицата със синдром на Аспергер трябва да използват интелекта си за придобиване на социални умения – те нямат социален инстинкт и интуиция.
- Учениците със синдром на Аспергер и останалите ученици биха имали полза от ситемата на “прикрепване”. Учителят може да запознае някой по-милосърден неувреден ученик с положението на детето със синдром на Аспергер и да ги сложи да седят заедно. Този съученик може да придружава детето със синдром на Аспергер в превозните средства, по време на екскурзии, през ваканциите и т.н, като се опитва да го включи в училищните дейности.
- Децата със синдром на Аспергер имат склонност да се самоизолират. Ето защо учителят трябва да поощрява смесването им с другите деца. Окуражавайте

активната му социализация и ограничавайте времето, което то прекарва в изолирани занимания със собствените интереси. Например, възпитателят, който седи на масата за обяд, би могъл активно да обучава детето със синдром на Аспергер да участва в разговор със своите другарчета, като не само искат неговото мнение и му задават въпроси, а също и като изкусно подтиква останалите деца да правят същото.

Ограничен кръг интереси.

Деца със синдром на Аспергер са постоянно и натрапчиво заети със странни и ексцентрични дейности и фикс-идеи (също натрапчиво събиране на различни странни предмети). Те имат склонност непрестанно да “изнасят лекции” за областите, които ги интересуват; постоянно задават въпроси от тези области; трудно възприемат нови идеи; следват своите собствени влечения; понякога отказват да научат нещо друго, различно от техния кръг интереси.

Програмни препоръки:

- Не позволявайте на детето със синдром на Аспергер упорито и настойчиво да дискутира върху изолираните му интереси. Ограничете тези прояви, като посочите определено време през деня, когато детето ще може да говори за това. **Например:** дете със синдром на Аспергер, което има фиксирани интереси за животни и задава безброй въпроси за любимата на класа костенурка, знае, че му е разрешено да задава тези въпроси само в междучасията. Това е част от дневното му разписание и то бързо се е научило да спира да задава тези въпроси по друго време на деня.
- Изключително важна стратегия при подпомагането на дете със синдром на Аспергер е да се използва избирателно положителна подкрепа (Dewey, 1991).. Тези деца откликват много добре на комплименти и похвали (например, учителят би могъл да похвали ученика, който постоянно задава въпроси, когато направи пауза, и да го поздрави, когато даде възможност и на останалите ученици да говорят). Тези деца трябва постоянно да бъдат хвалени, когато се проявяват по подходящ за обществото начин, който при другите деца се разбира от само себе си.
- Някои деца със синдром на Аспергер не искат да изпълняват задания, които са вън от техните интереси. Трябва да се поставят строги изисквания към работата, извършвана в клас. На ученика със синдром на Аспергер трябва да се обясни твърдо, че не той управлява и че трябва да се спазват определени правила. В същото време, обаче, правете и компромиси, като му давате възможност да следва и своите собствени интереси.
- За особено непокорните деца може би ще е необходимо в началото всички задания да се приспособят към техния кръг интереси (например, при интерес към динозаври да се предлагат упражнения по четене и граматика и математически задачи с думи, които да бъдат посветени на динозаврите).
- На учениците могат да се дават упражнения, които да свързват техния кръг интереси с предмета, който се изучава. Например, в урок по география, дете с натрапчиви интереси на тема влакове, би могло да получи задание да изследва начините на придвижване, които се използват в тази държава.

- Използвайте “фиксираните” на детето като средство за разширяване на неговите интереси. Например, при урок за влажните екваториални гори един ученик със синдром на Аспергер, който имаше любима тема животни, получи задание да изучи не само животните от тези гори, а и самите гори като дом на тези животни. По този начин той беше мотивиран да изучи и живота на местните жители, принудени да изсичат горите – естествена среда за живот на тези животни – за да могат да оцелеят.

Лоша концентрация.

Деца със синдром на Аспергер често “не са в час”, вниманието им е отвлечено от външни дразнителни; те са много неорганизираны, трудно фокусират вниманието си върху работата в клас (често това не се дължи на лошо, а на нестандартно внимание; детето със синдром на Аспергер не може да определи кое е важно в момента (Нарре, 1991), затова вниманието му е насочено към неуместни, неудачни и откъснати дразнителни); имат склонност да се самоизолират напълно във вътрешния си свят по начин, който напълно се различава от типичното мечтание (“блеене”) и трудно учат в обкръжение на група деца.

Програмни препоръки:

- За да може детето да работи продуктивно в клас, трябва да се положат усилия, за да се организира работата в клас. Заданията трябва да се разбиват на малки порции и да се изисква честа обратна връзка.
- Деца с големи затруднения в концентрацията работят значително по-добре, когато работата е строго разпределена по часове. Това им помага да се организират по-добре. Работата в клас, която не е завършена за определеното време (или е свършена небрежно), трябва да се довърши в личното свободно време на детето (например в междучасията или във времето за занимания със специалните интереси на детето). Деца със синдром на Аспергер понякога са прекалено твърдоглави; те имат нужда от строго определени очаквания и фиксирана програма, която да ги научи, че съобразяването с правилата води до поощрения (този вид програма кара детето със синдром на Аспергер да работи ползотворно, по този начин се повишава неговото самочувствие и се намалява стресът, защото детето вижда, че знае и може).
- Когато детето със синдром на Аспергер е в масово училище, неговата лоша концентрация, бавното му писане и голяма неорганизираност могат да наложат да му се намали натоварването с класна/домашна работа и/или да прекарва известно време в специална стая-кабинет, където работата на детето да бъде допълнително съобразена с нуждите на детето от специален учител така, че то да може по-късно самостоятелно да я довърши в клас и като домашно задание (някои деца със синдром на Аспергер се концентрират толкова лошо, че техните родители се страхуват дали няма да бъде необходимо да прекарват дълги часове всяка вечер, опитвайки се да помагат на детето да се справят с домашните си работи).
- В клас поставете детето със синдром на Аспергер да седи най-отпред и често насочвайте въпроси към него, за да му помнете да взема участие в урока.
- За случаите, когато детето се разсейва, си изработете с детето негласен сигнал (например, нежно докосване по рамото).

- Ако се използва системата на “прикрепване” с дете-помощник, сложете го да седне до детето със синдром на Аспергер, за да му напомня да продължи работата си или да слуша внимателно урока.
- Учителят трябва активно да окуражава детето със синдром на Аспергер да изостави вътрешните си мисли и фантазии и да се съсредоточи върху реалния свят. Това е една постоянна борба, защото вътрешния свят на детето му се струва много по-привлекателен, отколкото което и да е нещо от реалността. За по-малките деца трябва да се структурира дори свободната игра, защото те могат да бъдат толкова погълнати от фантастичната им ритуализирана игра, че да загубят напълно връзка с действителността. Когато детето бъде подкрепено да играе на двора с две-три други деца при постоянен и близък надзор, това не само ще структурира играта, но и ще даде възможност да се упражнят допълнително някои социални умения.

Лоша двигателна координация.

Деца със синдром на Аспергер са физически несръчни и тромави. Те имат вдървени и непохватни жестове; често са лоши участници в двигателните игри; имат дефицит във фината моторика, което често води до лош почерк, бавно писане и да засегне възможностите на детето да рисува.

Програмни препоръки:

- Насочете детето със синдром на Аспергер към адаптирана програма за физическо възпитание, ако двигателните проблеми са особено сериозни.
- Занимавайте детето със синдром на Аспергер с лечебна физкултура/фитнес, а не със състезателни спортове.
- Не карайте детето да взема участия в състезания, защото неговата лоша двигателна координация ще го правят слаб играч и другите деца ще му се подиграват. Детето със синдром на Аспергер не може да съобразява своите движения с движенията на другите участници в отбора.
- Често децата със синдром на Аспергер имат нужда от строго индивидуална специализирана програма за фина моторика, при която да му се налага да проследява линии по шаблон и преписване както в тетрадка, така и на черната дъска. Учителят трябва непрекъснато да води ръката на детето по линиите, буквите и връзките между тях, като същевременно и ги изговаря. След като детето запомни написаното, то може също да говори, докато пише.
- По-малките деца със синдром на Аспергер се справят с писането по-добре, ако има начертани водещи линии, които да им помагат да контролират размера и еднаквостта на буквите. Това също им помага да използват времето за писане по-ползотворно, защото пишат по-внимателно.
- Когато се определя продължителността на учебните часове, имайте предвид бавното писане на детето.
- Деца със синдром на Аспергер могат да се нуждаят от повече време за завършване на работата си от техните връстници. Ако изпитите се провеждат в специалната стая-кабинет, детето ще има не само повече време, но може и да се

създадат допълнителни облекчения за детето и учителят би могъл да помага и ръководи тези деца да се съсредоточат върху текущата си работа.

Академични затруднения.

Деца с синдром на Аспергер имат средна или над средната интелигентност (особено в сферата на говора), но нямат мислене от високо ниво и умение да обобщават. Те разбират всичко буквално, представите им са конкретни и имат лошо абстрактно мислене. Педантичният им стил на говорене и внушителният речников запас дават погрешната представа, че разбират за какво говорят. Всъщност в повечето случаи те просто цитират това, което са чули или прочели. Деца с синдром на Аспергер често пъти имат силна памет, но тя по същество е механична. Това означава, че те могат да възпроизвеждат информация подобно на непрекъснато работещ магнетофон. Умението им да се решават аналитични задачи е лошо.

Програмни препоръки.

- Подгответе строго индивидуална академична програма, построена така, че да осигурява постоянен успех. Детето с синдром на Аспергер има нужда от огромна мотивация, за да бъде откъснато от неговите ритуали. Учението за него трябва да бъде поощряващо и да не провокира тревожност.
- Не считайте, че детето с синдром на Аспергер разбира нещо, само защото го е казало или повторило.
- Предлагайте допълнителни разяснения и се опитвайте да опростявате нещата, когато идеите в урока са прекалено абстрактни.
- Направете капитал от изключителната памет на тези деца – натрупването на фактическа информация често е тяхно основно предимство и отличителна черта.
- Нюансите в чувствата, разнообразни значения на думите, взаимоотношенията на героите, представени в романите, често не се разбират.
- Писмените работи на децата с синдром на Аспергер често са пълни с повторения, минават без връзка от един обект към други съдържат думи с неправилно значение. Те често не разбират разликата между общото знание и частните идеи. Това учителят трябва да има предвид тази особеност, за да може да разбере правилно техните понякога непонятни изрази.
- Деца с синдром на Аспергер често имат добри умения да четат, но езиковото схващане е слабо. Не правете заключения, че те разбират това, което усърдно четат.
- Учебната работа може да има лошо качество, защото детето с синдром на Аспергер не е вътрешно мотивирано да полага усилия в области, които не го интересуват. Трябва да му се налагат строги изисквания за качеството на извършваната от него работа. Работата, която детето трябва да извърши за определено от него време, трябва да бъде не само завършена напълно, но и качествено. Детето с синдром на Аспергер трябва да бъде принудено да поправя лошо свършената работа в почивките или във времето, определено за неговите собствени интереси.

Емоционална уязвимост.

Децата със синдром на Аспергер са достатъчно интелигентни, за да се справят с масовото образование, но те често нямат достатъчно емоционални ресурси да посрещнат изискванията в клас. Тези деца лесно изпадат в стрес, което се дължи на тяхната трудна приспособимост. Те имат ниско самочувствие, често са силно самокритични и не могат да търпят да се правят грешки. Аутистите със синдром на Аспергер, особено възрастните, могат да са склонни към депресии (голям процент от депресиите на възрастни аутисти са документирани). В отговор на стреса и безсилието да се справят с него често се срещат бурни избухвания. Децата със синдром на Аспергер рядко изглеждат отпочинали и лесно се претоварват, когато нещата не са такива, каквито се диктуват от техните строги възгледи. Да общуват с хората и да се съобразяват с обикновените изисквания на ежедневието изискват от тях херулесовски усилия.

Програмни препоръки:

- Изпреварвайте избухванията, като осигурявате голяма постотяжност и неизменност на околната среда. За да намалите стреса, подгответе тези деца за промените в дневния режим (вж. Част “Справяне с промените”). Децата със синдром на Аспергер често изпадат в ярост, когато срещнат насилие или неочаквани промени.
- За да предотвратите избухванията, научете децата как да се справят, когато се претоварят със стрес. Помогнете им да напишат списък от конкретни стъпки, които да извършват, когато са разтревожени. Например:
 1. Вдишай дълбоко три пъти.
 2. Препрой бавно пръстите на дясната си ръка.
 3. Поискай да видиш специалния си учител.

и т.н.

Включете в този списък ритуалите, които детето счита за приятни. Напишете този списък на картичка и я поставете в джоба на детето, за да бъде винаги готова за използване.

- Трябва да се сведе до минимум ударението в интонацията на учителя. Когато общувате с дете със синдром на Аспергер, бъдете спокойни, предсказуеми и се придържайте към фактите, като ясно показвате спокойствие и съчувствие. Ханс Аспергер (1941), психиатърът, на когото е наречен този синдром, отбелязва, че учителят, който не разбира, че трябва да обучава децата със синдром на Аспергер (Asperger, 1991), на неща, които за неог изглеждат очевидни, ще се чувства нетърпелив и раздразнен (стр. 57). Не очаквайте детето да каже само, че е тъжно или депресирано. По същия начин, по който то не може да възприеме чувствата на другите, така такова дете не може също и да си даде сметка за своите собствени чувства. То често прикрива своята депресия и опровергава нейните симптоми.
- Учителите трябва винаги да са готови за промени в поведението, които могат да изразяват депресия, като засилена неорганизираност, понижен праг на стрес, разсеяност и изолираност, хронична умора, плач и др. Не приемайте самооценката на детето, че се чувства отлично.

- Опишете симптомите на терапевта на детето или обърнете повече внимание на душевното му здраве, за да се направи изследване и, ако е необходимо, да се започне съответно лечение, защото тези деца често не могат да определят собствените си чувства и не могат да потърсят успокоение, както другите деца, а е много важно депресията да се диагностицира бързо.
- Имайте предвид, че по-големите деца със синдром на Аспергер са особено склонни към депресия. Техните социални умения са вече добре развити. Затова юношата със синдром на Аспергер разбира, че е различен, и трудно поддържа нормални взаимоотношения с околните. Учебният материал е станал по-абстрактен и за тези подрастващи заданията стават все по-сложни и по-трудни. При един такъв случай учителите забелязали, че юношата със синдром на Аспергер вече не плаче над задачите по математика, и започнали да мислят, че той се справя много по-добре. В действителност, неговата последвала намалена организираност и производителност по математика била разглеждана като резултат от скриване във вътрешния свят, за да се избегне математиката, порди което всъщност той изобщо не се е спавял със задачите.
- За подрастващите със синдром на Аспергер, които се учат в масово училище, е особено важно да имат помощник от персонала, с когото да споделят и да имат възможност да се виждат поне един път дневно. Този човек може да оцени доколко добре се спавя този ученик, като при тези ежедневни срещи се обобщават и наблюденията на другите учители.
- Децата със синдром на Аспергер трябва да получават помощ при подготовката на уроците, когато се забележат затруднения в определени области. Те много бързо се преуморяват и преживяват неуспехите си много по-тежко от останалите деца.
- Децата със синдром на Аспергер са много силно уязвими емоционално и могат да имат нужда да бъдат настанени в специално обзаведена стая за индивидуално обучение, където да им се предложи специализирана учебна програма. За тях е необходима среда, където да се чувстват знаещи и можещи. От друга страна, стоенето им в масовото училище, където те не могат да схващат идеите или да усвоят знанията, намалява техните собствени идеи, повишава самовглъбяването и отваря вратата за депресивно разстройство. В някои случаи е по-добре да се прикрепят към такова дете личен помощник, отколкото то да се заведе на място за специално обучение. Помощникът осигурява ефективно подпомагане и постоянна подкрепа.

Деца със синдром на Аспергер толкова лесно се претоварват със стрес от околната среда и имат толкова дълбоко нарушена способност за междуличностни взаимоотношения, че правят впечатление на “крехка уязвимост и покъртителна детска наивност (Wing, 1981, p. 117). Everard (1976) пише, че когато тези младежи се сравняват с техните неувредени връстници, става ясно “колко са различни и какви усилия трябва да правят, за да живеят в свят, където не се правят отстъпки и от тях се очаква да се приспособяват” (стр. 2). Учителите могат да играят много важна роля при подпомагането на децата със синдром на Аспергер да се научат да възприемат света около тях такъв, какъвто е. Тъй като тези деца не могат да изразят своите страхове и тревоги, по силите на възрастните е да могат да направят до голяма степен значимо за тези деца да напуснат безопасния вътрешно

ограничен живот и да преминат в неопределеността на външния свят. Професионалистите, които работят с такива подрастващи, трябва да организират подходящо обстановката и да дадат тази стабилност, която им липсва. Трябва да се използват творчески стратегии за обучение на тези деца. Това е особено важно за улесняване на успехите при усвояване на учебния материал, а също така и за да се помогне на тези деца да се чувстват по-малко изолирани от обикновените изисквания на всекидневния живот.

Литература.

American Psychiatric Association.(1994. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders(4th ed.) Washington, DC: Author

Asperger, H. (1991). Autistic psychopathology in childhood. In U.Frith (Ed.), Autism and Asperger syndrome(pp.37-92). Cambridge,England: Cambridge University Press.

Dewey, M. (1991). Living with Asperger's syndrome. In U.Frith (Ed.),Autism and Asperger syndrome (pp. 184-206). Cambridge:, England: Cambridge Unviersity Press.

Everard, M.P. (1976,July).Mildly autistic young people and their problems. Paper presented at the International Symposium on Autism, St. Gallen, Switzerland.

Happe, F.G.E.(1991). The autobiographical writings of three Asperger syndrome adults: Problems of interpretation and implications for theory. In U.Frith (Ed.),Autism and Asperger Syndrome (pp.207-242). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Sacks, O. (1993, December 27). An anthropologist on Mars. The New Yorker, 106- 125.
Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: A clinical account. Psychological Medicine 11, 115-129.

Wing, L. (1991). The relationship between Asperger's syndrome and Kanner's autism. In U. Frith (Ed.), Autism and Asperger syndrome (pp. 93-121). Cambridge, England: Cambridge University Press.

*Виж Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (4th ed.;p.77) за диагностичните критерии.

Превод: Екатерина Дечева-Атанасова, майка на аутистично момче на 18 години.